

Op deze pagina willen we graag iets kwijt van wat we nu geloven. We willen een indruk geven van waar we voor staan. Op dit moment behandelen we in de zondagse erediensten met een bepaalde regelmaat telkens één van de tien geboden. Bij wijze van voorbeeld volgt hier de preek over het tweede gebod.

'Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HERE, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde en het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen, die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden.'
(Exodus 20:4-6)

De Schriftlezingen zijn: I Samuël 4:1b-11; I Samuël 5:1-12; Johannes 14:8-11.

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Het volk Israël had een tabernakel als woning voor de Heer, maar... er stond geen beeld van de Heer in. Later bouwde Salomo een schitterende tempel voor de Heer, maar... het binnenste, allerheiligste vertrek was leeg. De tempel had ruimten met een opklimmende heiligheid: een **voorhof** waar ook heidenen mochten komen, dan een **binnenhof** met wasvat en brandofferaltair - daar werden dus de offers gebracht, dan **het heilige** met de tafel der toonbroden, het wierookaltaar en de kandelaar, waar alleen de priesters kwamen, en dan **het Heilige der heiligen**, waar alleen de hogepriester eenmaal in het jaar mocht komen. Daar stond wel de ark van het verbond, een gouden kist met draagstokken en twee cherubs daarop, engelengestalten... maar... geen beeld van de Heer hun God. Geen beeld van God... voor ons misschien vanzelfsprekend, maar voor de andere volken in die tijd was dat erg vreemd.

Toen de Romein Pompeius in 63 voor Christus Jeruzalem veroverde, banjerde hij zo de tempel in tot in het heilige der heiligen, maar tot zijn stomme verbazing vond hij daar geen enkele afbeelding van de God van Israël, alleen een lege plaats... Dat is het geheim van het volk der Israëlieten. En overal waar dat bekend werd, werden zij voor atheïsten gehouden, mensen die niet in een god geloven. Ook de christenen deelden later in de beschuldiging, dat ze god-de-loos waren. Voor het gevoel van de heidenen hebben joden en christenen geen god: *'Je moet toch een beeld hebben!'* Bij de volken rondom Israël wemelde het van de godenbeelden, maar Israël is beeldloos. Dat is zeer opmerkelijk.

Hoe kwamen ze daarop? Ja, dát is het nou juist! Daar kom je niet op in een tijd waarin alle volken godenbeelden hebben! Mensen die kritisch staan tegenover godsdienst in het algemeen, zeggen dat gelovigen hun godsdienst zelf hebben **bedacht**, omdat ze daar behoefte aan hadden. Maar een godsdienst zonder beeld van God gaat zo tegen het gevoel van de mens in dat hij dat niet zelf bedacht kan hebben. Terecht zegt Paulus het Jesaja na: *'Wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgekomen, heeft God geopenbaard.'* Israël's en onze godsdienst komt van de andere kant, door openbaring. Wij kunnen zelf toch geen God bedenken die boven ons denken uitstijgt. We weten alleen van Hem voor zover Hij iets van zich laat merken, iets van zichzelf **openbaart**, en dat is

nooit in een beeld vast te leggen, zelfs niet in een denk-beeld. En het **blijft** moeilijk voor ons om niet tóch een afbeelding van God te maken, of een vaste omschrijving van Hem te geven. We zijn er zo toe geneigd, voor ons gevoel kunnen we er niet zonder. We zullen ons telkens weer te binnen moeten brengen **waarom** we geen afbeelding van God mogen maken. De belangrijkste reden waarom God dat niet wil, is: **dat beelden vastleggen**. Een beeld kan lang niet alles van God uitdrukken. Een beeld is een momentopname. Een beeld is als het ware gestolde beweging; het drukt maar zo'n klein stukje uit dat het onherroepelijk tot misverstanden moet leiden. We kunnen daar goed inkomen als we denken aan foto's van onszelf. Wie heeft dat niet geregeld als je een foto van jezelf ziet, dat je zegt: *'Wat sta ik daar onvoordelig op!'* Sommige foto's zouden we wel willen verscheuren, omdat we het gevoel hebben: *'Zo bèn ik niet!'* Maar, wordt er dan gezegd, foto's liegen niet... ze liegen inderdaad niet over dat ene moment - een fractie van een seconde, maar ze zeggen verder niets over wat eraan vooraf ging en wat erop volgde. En zelfs van een film of een video moeten we zeggen dat het nog maar een aaneenschakeling van momentopnames is. Het benadert de werkelijkheid wel beter, *maar misleidt daardoor misschien wel nog meer*, omdat het de werkelijkheid helemáál lijkt weer te geven, terwijl dat toch niet zo is.

Maar, zoals wij dus liever niet vastgelegd willen worden, zo is het ook met God. Een beeld kan Hem niet bevatten, zelfs een belijdenisgeschrift of zeer geleerde theologische omschrijving van wie God is, schiet nog altijd tekort. Dat laatste misleidt door de geleerdheid misschien nog meer dan zo'n korte omschrijving uit de bijbel: God is liefde. Het gevaar van een beeld of een vaste omschrijving is namelijk, dat we ons daarmee tevreden stellen, dat we denken dat we dan met Hem klaar zijn. Maar wat we eigenlijk hebben gedaan, is dat we God hebben teruggebracht op mensenmaat, en daarmee is Hij voor ons hanteerbaar geworden. Godenbeelden zijn weleens vergeleken met transformatorhuisjes die de hoogspanning van electriciteitskabels omzetten in electriciteit voor huishoudelijk gebruik. De mens kan niet omgaan met de hoogspanning van God, en maakt Hem daarom hanteerbaar. Dat doet de méns, maar de Heer, onze God, laat zich niet manipuleren door mensen. De reformatorische traditie heeft dit gebod ook wel kort aangegeven met: **geen eigenwillige godsdienst**. Je kunt God niet dienen op de manier die jezelf het meest aanstaat, maar alleen zoals Hij aangeeft gediend te willen worden. Dan hebben we meteen ook het verschil tussen het eerste en het tweede gebod duidelijk: Het eerste gebod verbiedt andere goden **naast** God: geen afgoderij. Het tweede gebod verbiedt een eigenzinnige invulling van de dienst aan God: voor je het weet, ben je niet meer met God zelf bezig, maar met een eigen beeld dat je zelf van Hem hebt gevormd. Dan wordt de dienst aan God metterdaad afgoderij. God geeft zelf wel aan hoe Hij gediend wil worden. En Hij vraagt ons in elk geval Hem niet vast te leggen. Als Mozes Hem naar zijn naam vraagt bij de brandende braambos, is het antwoord ontwijkend, en tóch een antwoord: *'Ik ben die Ik ben'*. Alleen in de omgang met Mij zul je merken wie Ik ben, en zodra je Me probeert vast te leggen, ben je Me kwijt. God geeft zelf aan hoe Hij gediend wil worden. En we moeten zeggen: Hij wéét dat we mensen zijn en dat we graag een zichtbaar houvast hebben. Hij komt de mens in het zichtbare ook tegemoet. De Heer heeft aan Mozes de hele tempeldienst voorgeschreven: eerst heel nauwkeurige beschrijvingen van hoe de tabernakel in al zijn onderdelen gemaakt moest worden, en vervolgens ook hoe de offers gebracht moesten worden. Alleen zo, en niet anders kon Israël met zijn hoogheilige God omgaan. God komt hun tegemoet met het zichtbare, met alle risico's van dien: De

koperen slang, bijvoorbeeld, die Mozes in opdracht van de Heer moest maken, werd in later tijd toch nog aanbeden als een afgodsbeeld. Hizkia heeft hem moeten vernietigen. En in de gedeelten die we uit I Samuël hebben gelezen, zien we dat het ook mis gaat met de ark, die Gód hen toch gegeven heeft. In de strijd tegen de Filistijnen lijdt Israël op een gegeven moment de nederlaag. Niet toevallig heet die plaats **Eben-Haëzer**: *'Tot hiertoe heeft de Heer ons geholpen'*, betekent dat.

'Maar waarom nu niet meer? We moeten Hem er maar concreet in betrekken', denken de Israëlieten. *'Troont de Heer niet **boven** de ark van het verbond? Laten we de ark er dan bij halen!'* Groot gejuich bij de Israëlieten wanneer de ark eraan komt, en bibberende knieën bij de Filistijnen: Zij hebben al grote verhalen gehoord over de God van Israël. Maar, met een flink stuk positief denken gaan ze er toch tegenaan, ...en de Filistijnen winnen de strijd! Een trieste episode uit de geschiedenis van Israël: Ze meenden door middel van de ark over God te kunnen beschikken. Natuurlijk troont God boven de ark, maar zodra men denkt Hem erbij te kunnen slepen, onttrekt Hij zich. Ook als de geschiedenis verder gaat, als de ark in handen van de Filistijnen is gevallen, laat de Heer niet over zich beschikken. Als zij menen dat zij nu de God van Israël hebben veroverd, vergissen ze zich zeer. Op humoristische wijze lezen we hoe de filistijnse god Dagon tot tweemaal toe voorover stort in aanbidding voor de Heer, die nu weer wel boven de ark troont! En waar ze de ark daarna ook brengen, overal ontstaat ziekte en verderf. Totdat ze ten einde raad hem maar weer terugsturen naar Israël. Een trieste en tegelijk humoristische illustratie bij het tweede gebod. De Heer laat zich niet vastleggen in een voorwerp. Het zichtbare dat Hij ons geeft, is alleen bedoeld om **tenminste iets** van Hemzelf te laten zien. Ook de andere voorstellingen -in woorden- die we in de bijbel tegenkomen, zijn bedoeld om *tenminste iets* over God *aan te duiden*. God wordt ook vergeleken met een Vader, met een Koning en met een huwelijkspartner. Zo is Hij wel, maar dan telkens volmaakt: Hij is de volmaakte Vader, de volmaakte Koning, de volmaakte huwelijkspartner. Maar Hij is ook altijd nog meer, en altijd nog weer anders. We kunnen Hem niet vastleggen in één van die beelden. Dat geldt voor **alle** vormen en rituelen in ons geloof. In de rituelen die God ons heeft gegeven, is Hij niet automatisch aanwezig. -denk maar aan de doop, het avondmaal, de zegen, het gebed, de bijbel- we weten toch uit ervaring dat we God niet **altijd** daarin ontmoeten... Als dat zo was, zouden we over Hem kunnen beschikken, maar dat laat Hij niet toe. We mogen alleen verwachten Hem te ontmoeten, wanneer we eerbied hebben voor zijn verhevenheid. Zo is onze God, de enig ware God: Hij is de Onzienlijke, groter en anders dan wij ooit kunnen bedenken. Nee, Hij is niet bedacht door mensen. Alleen voor zover Hij zich aan ons bekendmaakt, openbaart, kunnen wij Hem kennen. We hebben in elk geval geen vast beeld van Hem. Zo heeft Israël haar geheim - een lege tempel - door de geschiedenis gedragen... tot op Jezus Christus, zo belijden wij. Het geheim van Israël - de Onzichtbare - werd zichtbaar in Jezus. Hij koos ervoor zich het duidelijkst te openbaren in zijn Zoon, de mens Jezus Christus. Het Woord is vlees geworden. Wat wij van God eerst alleen nog maar aanduidenderwijs in woorden en getuigenissen hadden, heeft Hij zichtbaar gemaakt in een mens, die onder ons leefde. Ook van Hém, van Jezus geldt dat niemand God zo zou voorstellen.

De Joden hadden nooit **zo'n** Messias bedacht. God blijkt anders te zijn dan wij Hem zouden voorstellen. En toch ontmoeten we bij uitstek in Jezus de Vader. *'Wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien'*, zegt Jezus. *'Hij is het beeld van de onzichtbare*

God', schrijft Paulus aan de Kolossenzen. Tóch een beeld van God... Jezus' doen en laten, zijn spreken en zwijgen laten ons God zien, laten ons zien hoe de Vader is. Jezus is het beeld van God zonder Hem vast te leggen: Hij was telkens anders dan de mensen van Hem zouden verwachten. Zou het misschien ook daarom zijn dat Jezus na zijn opstanding ten hemel is gevaren? Zou het misschien ook Gods bedoeling geweest zijn dat we geen afbeelding, geen schilderij van Jezus' aardse gestalte hebben? Opdat wij Hem niet zouden vastleggen. *'Zalig wie niet gezien heeft, en toch gelooft...'* Jezus is het beeld van God, maar de bijbel zegt ook dat God **de mens in het algemeen** naar zijn beeld en gelijkenis geschapen heeft. Ieder mens verwijst naar God, en tegelijk is ieder mens weer anders! Alle mensen samen laten de grootheid van God zien. Daarom mogen wij ook een medemens niet een stempel geven, en **zó** vastleggen dat we zeggen: *Zo ís hij of zij*. Oók een mens, die beeld van God is, moet de ruimte krijgen om te kunnen veranderen. Juist door Christus worden wij weer echt mens, mens naar het beeld van God. Door de wedergeboorte worden wij als de Geest van God, als de wind: Je weet niet vanwaar hij komt en waar hij heen gaat. Zo moeten wij -net als bij het eerste gebod- ook bij het tweede gebod constateren dat wij allemaal in overtreding zijn. Niemand van ons ontkomt er aan om God eenzijdig voor te stellen. Vaak met de beste bedoelingen, hoor. We kunnen zo overtuigd zijn geraakt van de omschrijving dat God liefde is, dat we ieder die op grond van de bijbel een oordeel durft uit te spreken, de mond snoeren. Maar God kan ook toornen: Zijn toorn is uiting van zijn gekwetste liefde. Als Hij niet toornig zou kunnen worden, is zijn liefde niet echt, dan zou Hij onverschillig zijn, en wie liefheeft, kan niet onverschillig zijn. We kunnen ook zo overtuigd zijn dat God ons geluk wil, dat we blind zijn voor een tekst waarin Jezus ons vraagt ons kruis op te nemen en Hem te volgen, of waarin Jezus ons aanspoort na te gaan of we wel bereid zijn de kosten op te brengen van het discipelschap. Op zo'n manier leggen we God vast in een eenzijdig denk-beeld. Hoe zekerder we menen te kunnen zeggen: God is zus, of: God is zo, des te meer moeten we op ons hoede zijn voor overtreding van het tweede gebod. Eigenlijk gaat het in dit gebod ook om alle traditionele verstarring van onze godsdienst. Wanneer de vertrouwdheid van bepaalde traditionele vormen ons zo heilig is geworden, dat we van geen verandering meer willen weten, leggen we God vast. Wanneer we God willen dienen op onze eigen manier, alleen voor zover het ons aanstaat. Wanneer we ons geloof beperken tot de zondag, of alleen tot bepaalde terreinen van het leven. En het gevaar is heel groot dat we blind zijn voor onze eigen eenzijdigheid. Zoals er in de geschiedenis geregeld een beeldenstorm nodig is geweest, zo zal het ook in onze tijd, en in ons geloofsleven telkens weer nodig zijn vastgeroeste beelden van God op te geven!

Tot slot nog een opmerking over de ernst van dit gebod. Wie verkeerde voorstellingen van God en een eigenwillige manier van godsdienst in ere houdt, moet er rekening mee houden dat dat ver doorwerkt. Wie God maar half dient, diens kinderen zullen Hem nog maar voor een kwart dienen, en diens kleinkinderen misschien helemaal niet meer... Deze misdaad bezoekt God tot in het derde en het vierde geslacht... en toch staat daar tegenover dat dat geen automatisme is *'Hij doet barmhartigheid aan duizenden van hen die Hem liefhebben.'* Iedere generatie is weer voor zichzelf verantwoordelijk: voor zijn eigen dienst aan God en voor dat van het nageslacht. Ieder zal zelf kritisch moeten staan tegenover het beeld van God dat hij of zij uit de opvoeding heeft meegekregen. Ieder zal zelf God moeten leren kennen vanuit de Bijbel. Eigenlijk vraagt dit gebod teveel van ons, want: Wie kan God kennen zoals Hij is? Maar, net als bij alle andere geboden mogen we ook bij dit

gebod bedenken: God spreekt ons niet aan op ónze mogelijkheden, maar op zijn mogelijkheden. Anders gezegd: we mogen ook dit gebod lezen als een belofte: *'Eens zult gij geen gesneden beeld of enige gelijkenis van God meer hebben, want dan zult gij Hem kennen van aangezicht tot aangezicht!'* Mogen deze woorden gesproken/geschreven zijn in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.